Axel Holmström om repression mot ungsocialister

Axel Holmström

1916

Innehåll

I. **3**

II. **5**

III. **7**

I.

Vi och ”rättvisan” Brand 4 1916

Den 18 januari är en bemärkelsedag i den ungsocialistiska rörelsens historia. Den dagen började Albert Jensen avtjäna ett års fängelse på kronohäktet i Ystad, och sedan den dagen har det alltid suttit ungsocialister i de svenska fängelserna.

Ur minnet och ur tillgängliga årgångar av Brand vill jag för dess läsare redogöra för vår kamp med ”rättvisans” hantlangare.

Det första åtalet mot vår rörelse *) är antimilitariströttegången i Landskrona 1902.

Socialistiska ungdomsförbundets C. K. – som bekant kallades den ungsocialistiska huvudorganisationen så till hösten 1908, då namnet ändrades till ungsocialistiska partiet – utgav i april 1902 ett antimilitaristiskt upprop med titel

”Du unge militär!”

I början av uppropet läser vi:

”Du unge militär, som ståtar där i ’kronans granna rock’ har du någon gång tänkt över din ställning?

Har du någon gång reflekterat över, att du endast är en lekboll i andras hand, att du endast är ett skydd för andras rättigheter?

Man har tutat dig i öronen vackra fraser, fraser om att du skall försvara ditt fosterland, att du skall värna vår urgamla frihet och skydda den för främmande förtryck.

Idel fraser!

Vad har du att försvara? Ditt fädernesland är inte ditt, det är de stora godsägarnas, de stora industriägarnas, tjuvarnas och skälmarnas fosterland. Du är bara ett illa behandlat styvbarn, en askunge i ditt fosterland, en ’rock bland rockarna’, en maskin del i den stora maskin som arbetar oavbrutet för att skaffa guld och lycka åt de rika.

Har du tänkt någon gång över samhällets orättvisor? Har du sett dessa överklassare, som varken syr eller spinner och dock lever som kung Salomo? Har du sett dessa fattiga, du själv är kanske en av dem, som får hungra och frysa, som ofta inte kan finna en köpare av sin arbetskraft?

Om du tänkt efter någon gång så skall du finna, att de rikas välde ytterst vilar på dig och dina likar i uniformen. Det är inte mot de yttre fienderna man klätt dig i lysande skal och givit dig mordredskap i händerna, det är mot de inre, det är mot underklassen, mot denna klass som väller fram ur kyffen och hålor för att kräva sin rätt, rätten till arbete, till delaktighet i livets ljus och lycka!

Tycker du inte att överklassen inrättat det på ett infernaliskt sätt? Först suger den ut folket och förhåller detsamma sin rätt och sedermera får detta samma folks söner hålla vakt kring rövargodset, som tillhör dem och deras bröder. Man måste medgiva att det är fiffigt uttänkt och djävulskt satt i scen.”

Det vore frestande att citera mera, men då kom jag in på de ”farliga” ställena och då lade kanske ”rättvisan” beslag på detta n:r av Brand.

Hela uppropet finns intaget i Brands 1-majnummer 1902, och tidningen blev ej åtalad, men på de 14 år som gått sedan dess har vi ju gått ”framåt” här i landet, så nu är risken säkerligen större än så.

Men i juninumret kunde Brand meddela att uppropet konfiskerats.

Artikeln börjar med följande motto:

”De största slynglar som Sverge fött
har angivarepressen fostrat och gött.”

Det var just på grund av angivarepressens tjut som justitieministern då, som så många gånger sedan, anbefallde åtal mot antimilitaristisk propaganda.

Uppropet utdelades vid de flesta mordövningsplatser.

I Landskrona överlämnade en överklassbeväring ett exemplar av uppropet till översten. Denna samhällsräddande yngling blev sedan ”avtackad inför truppen i fosterlandets och hela arméns namn.”

Den 4 juni omtalade Stockholmstidningarna att justitieminister Hammarskjöld godkänt kvarstaden och anbefallt åtal, som rådman G. Thestrup i Landskrona begärt.

Brand skrev bl. a. om åtalet: ”Det socialistiska ungdomsförbundet skall tydligen nu ha sitt åtalsdop för att växa upp till ett kraftigt och vitt utbrett förbund, i stånd att ännu mera verka för sin stora sak.

Ty fastän våra pekuniära resurser är ytterst ringa, så har vi dock vad som är ännu bättre: vi har den ungdomliga entusiasmen för och den bergfasta tron på vår rättvisa sak och att den slutligen skall segra. Trots allt!”

Den 20 juli började den första ungsocialistiska rättegången.

På grund av ett formfel med namnsedeln försökte åklagaren få tryckeriföreståndaren J. Malmborg, fader till Oskar Malmborg, fast som ansvarig, men det misslyckades. Det blev därför också flera inställningar innan den egentliga rättegången började.

Vid de två sista behandlingarna av målet, 8 och 15 augusti biträddes den ansvarige Wilhelm Jensen (en broder till Albert Jensen) av Hinke Bergegren.

Den 8 augusti inlämnades en skrivelse som började med följande träffande satser:

”Historien giver oss bland andra dyrbara lärdomar den, att det lyckas aldrig att (annat än för en kortare tid) krossa nya idéer. I alla land, i alla tider har de maktägande brukat våld, större eller mindre, emot de nya tankarnas bärare eller målsmän, – och de maktägande har därmed lagt i dagen att deras högsta strävan ständigt varit att värna om deras egen makt. De har haft våldets redskap: krigsmakten, domstolar och polis till sitt förfogande, och därför, så länge som folken inte förstått bättre än att dessa hart när onödiga institutioner ägt rätt att tysta ned framtidens jublande röst, har de styrande ogenerat kunnat fortsätta sina förföljelser och straff – ända intill våra dagar, då det väl borde vara slut därmed.

Tyvärr bli vi emellertid vittne till ett och annat recidiv; men allas vår önskan är väl dock, att även de ska försvinna, att friheten, då det gäller yttranderätten, måtte bli så oinskränkt att endast personlig smädelse brännmärkes såsom något lågt och otillbörligt.

Jag vet, att det från mörkmännens sida invändes: ’men samhället måste väl försvara sig mot farliga och upplösande tendenser, där sådana yppar sig!’ Och det kan vara alldeles riktigt resonerat, såvida man ej menar att försvaret skall ske *medelst våld*. Att på det fria meningsutbytets väg söka övertyga, söka bekämpa s. k. farliga åsikter och läror, det är ju såsom det skall vara. Men att ropa på polis, det är, förutom en så nedsättande feghet, ett intellektuellt fattigdomsbevis, sådant som ett tjugonde seklets upplysta samhälle väl inte borde vilja prestera.”

I den långa utförligt motiverade försvarsskrivelsen bestrides åtalet.

Då åklagaren bland sina jurymän nämnde ett par officerare, protesterade Bergegren och framhöll att de var jäviga. Men det tog ”rätten” ingen hänsyn till. En överstelöjtnant och en kapten kom med i juryn. Så nog var den juryn – opartisk.

Juryn sammanträdde 26 september och efter en timmas överläggning var den färdig med att förklara uppropet ”brottsligt”. Den 3 oktober dömde Landskrona rådsturätt Wilhelm Jensen till *sex månaders fängelse*.

Jensen hade emellertid redan innan han åtalades beslutat sig för att resa till Amerika, och den 22 oktober reste han från ”frihetens stamort på jorden” till det stora landet i väster. Och där vistas han fortfarande, så den gången fick fångplågarna ingen ungsocialist att pina. Men de har fått så många flera sedan.

Detta första åtal mot ungsocialismen har jag velat skildra någotsånär utförligt. I fortsättningen skall jag söka fatta mig kortare.

Axel Holmström.

*) Hinke Bergegren hade visserligen mer än tio år förut haft friplats på Långholmen ett par gånger.

II.

Värnpliktsvägrare. Brand 5 1916

Nästa åtal mot den ungsocialistiska rörelsen träffade Carl August Schönqvist, Sverges första ungsocialistiska värnpliktsvägrare.

Schönqvist, som är född den 7 april 1882, hade fått order att inställa sig vid Göta garde i slutet av april 1903. Men då han beslutat sig för att vägra, förstörde han beväringsboken och fortsatte arbeta i det bageri där han var anställd. Den 23 maj häktades han och insattes i Göta gardes arrest. Den 25 stod han inför krigsrätten och där förklarade han att han sedan flera år beslutat sig för att ej deltaga i krigsövningar eller i något som tillhör militarismen.

Advokat Sigurd Dahlbäck, som biträdde Schönqvist, erinrade att § 16 i regeringsformen säger ”att konungen bör ingens samvete tvinga eller tvinga låta,” och yrkade därför att Schönqvist skulle frikännas.

Men frikänna en sådan farlig upprorsman som trotsade hela krigsmakten kunde krigsrätten ej. Schönqvist dömdes för vägran till en månads fängelse och för rymning till åtta dagars fängelse.

Straffet är det lägsta som någon ungsocialistisk värnpliktsvägrare blivit ådömd.

Schönqvist avtjänade sitt straff på Långholmen.

1904 infann Schönqvist sig ej heller vid Göta garde och polisen lät honom var i fred. Men 1905 häktades han åter och den 24 maj dömdes han till två månaders fängelse.

Detta år var det även en annan av Stockholms norra socialistiska ungdomsklubbs medlemmar som vägrade, nämligen Fritiof Larsson.

Då han ej inställde sig till beväringsmönstringen hämtades han av polisen och tvångsmönstrades. Och då han ej inställde sig vid inryckningen på mordövningsplatsen häktades han och insattes i Svea gardes arrest. Efter majorsförhör dömdes han till 5 dygns mörk arrest. Då han suttit av dessa 5 mörka befalldes han att från förrådet uttaga nödiga persedlar. Larsson vägrade att göra detta. ”Det är under min värdighet att bära vapen,” förklarade han.

Så blev det nytt majorsförhör. Då han tillfrågades om det var av religiösa skäl han vägrade, svarade han: ”Jag är ej behäftad med någon vidskepelse.”

Den 25 maj dömdes han av krigsrätten till två månaders fängelse och skulle han sättas på fri fot d. v. s. han nedföras i logementet, där han befalldes vara med om uppställningen. Larsson erbjöds ”annat arbete” men vidhöll likväl ståndaktigt sin vägran.

Då ställdes han inför halvtroppen och tillfrågades om han ej ville ta sitt förnuft till fånga. Larsson svarade att det var både sitt förstånd och sin känsla såsom bildad människa han följde, då han vägrade att ta någon som helst befattning med vad till krigaryrket hörde, varför han häktades och fördes till arresten.

Dagen därpå fördes Larsson åter inför krigsrätten. Hinke Bergegren, som då biträdde Larsson, vädjade till krigsrätten att målet ej måtte upptagas till behandling, då ju Larsson redan var dömd för sitt s. k. brott.

”Då någon vägrar att avlägga vittneseden,” yttrade Bergegren bl. a., ”plägar domstolarna ålägga honom böter, och om han ändock vägrar, högre böter samt till sist fängelse. Men därmed är det också slut. Det är orimligt att en domstol, det må så vara krigsrätt, kan innan fängelsestraffet är uttjänat öka på detta *fängelsestraff* liksom domstolarna tagit sig friheten göra beträffande böterna i nämnda mål.”

Krigsrätten tog emellertid ej hänsyn till Bergegrens yrkande. Larsson dömdes till ytterligare två månaders straffarbete.

Larsson klagade hos krigshåvrätten, naturligtvis till ingen nytta.

De två månadernas fängelse förvandlades till en månads straffarbete; det blev alltså tre månaders straffarbete Larsson hade och dem avtjänade han i Uppsala fängelse.

I juli 1906 dömdes Viktor Forsell från Hanebo socken i Gävleborgs län till 3 månaders fängelse för värnpliktsvägran.

Den 29 april 1907 dömdes G. Abdon Johansson, medlem av Kalmar socialistiska ungdomsklubb, av krigsrätten på Ränneslätt till två månader och fem dagars fängelse.

I början av maj 1907 dömdes Josef Andersson, medlem av Hälsingborgs socialistiska ungdomsklubb, av krigsrätten vid Ljungbyhed till sex och en halv månads fängelse för vägran. De skånska officerarna har rykte om sig att vara de råaste och mest brutala militärer i Sverge och den stränga domen över Andersson styrkte denna uppfattning.

Albin Thunell hade liksom flera andra värnpliktsvägrare meddelat rullföreningsområdesbefälhavaren att han inte ämnade taga någon som helst befattning med människoslaktareyrket. Då han ej infann sig vid mönstringen hämtades han av polis. Då han tillsades att avkläda sig i och för läkarbesiktning vägrade han göra detta. Något försök att med våld avkläda honom, såsom de t. ex. gjorde med Josef Andersson, försöktes ej i Västerås. Utan den ringaste läkarundersökning tilldelades han infanteriet.

I mitten av maj 1907 dömdes Thunell för sin vägran av krigsrätten vid Västmanlands regemente till tre månader och fem dagars straffarbete.

Två baptister Set Alfred Fredriksson och Karl David Björkman dömdes vid samma regemente till vardera två månaders fängelse. Thunell var ungsocialist och därför skulle han ha mycket strängare straff än de religiösa vägrarna. Likhet inför lagen tillämpas ju alltid i detta upp- och nervända samhälle! Läsaren erinras om, att tre månaders straffarbete juridiskt sett är lika mycket som sex månaders fängelse. Då fängelse förvandlas till straffarbete förvandlas allttid två månaders fängelse till en månads straffarbete. Med den erfarenhet jag har av fängelse och straffarbete, vill jag hellre ha 2 månaders fängelse än 1 månads straffarbete. Straffarbetsfången är berövad nästan alla mänskliga rättigheter. Han *måste* vara klädd i fångkläder, det enda han tillåtes medföra i cellen är en tandborste, han *måste* leva uteslutande på den svältkost som fängelset består, han får ej skriva brev mer än en gång i månaden, han får endast läsa fängelsets litteratur. Fängelsefången däremot får ha egna kläder, har han över tre månader får han ha egen litteratur, han får skriva brev ungefär så ofta han vill, han får ta emot mat utifrån ….

I början av april 1908 dömdes Olof Magnusson i Karlskrona till åtta månaders straffarbete. Och i juni samma år fick Thunell krypa in på fyra och en halv månads straffarbete för fortsatt vägran.

Karl Wästman häktades i Arvika den 21 december 1908 och sändes till Stockholm där krigsrätten vid Svea ingenjörskår dömde honom till sju och en halv månads straffarbete för vägran att ikläda sig den militära tvångströjan.

Wästman hade förut varit värvad och tjänstgjort i 270 dygn, men rymde, och blev efter utståndet straff fri. Under sin tjänstetid insöp han så stort hat till militarismen att han fick mod att vägra.

Axel Holmström.

III.

Värnpliktsvägrare. Nr 7 1916

Den 11 mars 1909 häktades Karl Jansson i Arvika och fördes av polisen till Stockholm, där han insattes i positionsartilleriets arrest. Den 16 mars dömdes han av krigsrätten till två månaders straffarbete.

Elis Höglund, även han medlem av Arvika ungsocialistiska klubb, dömdes 13 april 1909 av krigsrätten på Trossnäs till tre månaders straffarbete.

Samma månad dömdes E. H. Söderlund från Borlänge till två månaders straffarbete och Isedor Wallander från Tidaholm dömdes av krigsrätten vid Skaraborgs regemente till tre månaders straffarbete.

Av krigsrätten vid Västmanlands regemente dömdes Gottfrid Norrman från Kopparberg och Efraim Jansson från Hallstahammar till vardera tre månaders straffarbete; och i Uppsala dömdes Arvid Andersson från Avesta till tre månaders straffarbete.

Oscar Pettersson, medlem av Tranås ungsocialistiska klubb, dömdes vid Skillingaryd till åtta dygns mörk arrest, därför att han ej inställt sig å mordövningsplatsen, och sedan han suttit av dessa åtta gröna, dömde krigsrätten honom den 1 maj till sex månaders straffarbete för vägran att lära mördaryrket.

Rickard Almskoug tillhörande den då livaktiga Kalmarklubben dömdes först till åtta mörka och sedan till tre månaders straffarbete. Det blev döden för honom. Söndagen den 30 maj avled nämligen Almskoug.

Han låg svårt sjuk i Västerviks fängelse i den dystra ensamma cellen i tio dygn. Symtomen tydde på blindtarmsinflammation. Men fängelsemyndigheterna lät honom likväl ligga kvar i cellen. Han blev allt sämre och sämre. Den 30 på morgonen kl. 5 var en konstapel inne hos honom i cellen. Då han såg att döden var nära, anmälde han det. Det dröjde likväl tre timmar innan läkaren kom till Almskoug. Klockan ½ 10 fördes han till lasarettet, för att opereras, *men han var då mera död än levande.* Han var för svag för att opereras. Klockan 6.15 dog vår kamrat.

Hade Almskoug förts till sjukhuset ett par dagar efter han insjuknade, är det möjligt att han ännu varit bland oss. Därför kan man säga att ett mord begicks.

Den 28 maj 1909 dömdes Arnold Persson från Höganäs av krigsrätten vid Hallands regemente till två månaders och sex dagars fängelse. Samtidigt dömdes Oscar Pålsson medlem av Kävlinge socialistiska ungdomsklubb till fyra månaders och sju dagars straffarbete, och K. Karlsson dömdes vid Göta garde till två månaders och tio dagars fängelse.

Vid samma tid häktades Albin Thunell för att föras till någon illaluktande arrest och sedan till ett av statens pensionat. Men Thunell lyckades smita från polisen i Storvik, där de hade tagit in på ett hotell över natten.

Den 30 juli häktades Axel Holmström och insattes i Göta gardes arrest. Ett par dagar efter dömdes han till tio dagars arrest emedan han ej inställt sig. Därefter blev det krigsrätt med tre månaders fängelse och sattes H. på fri fot. Befalldes så tjänstgöra som handräckning vid regementets sjukhus. Härtill svarade H.: ”Jag fasthåller vid min vägran, och lyder således inga befallningar här.” Ett par dagar senare blev det ånyo krigsrätt och där dömdes Holmström till sex månaders straffarbete. De tre månadernas fängelsestraff förvandlades till en och en halv månads straffarbete. Det blev alltså sammanlagt sju och en halv månads straffarbete.

Hösten 1909 dömdes Georg Schröder för militärvägran till fyra månaders fängelse.

John Svensson medlem av Långshyttans ungsocialistiska klubb dömdes i Uppsala till två månaders och tjugofyra dagars fängelse för vägran att deltaga i mordövningarna.

Karl Västman övertygades ej av sitt första straff om nyttan med mordövningarna, därför vägrade han även 1910 då lagens hantlangare grep honom. Han dömdes denna gång till nio månaders fängelse.

Gustav Magnusson från Wåhlberg dömdes den 3 maj 1910 för vägran till tre månaders och fyra dagars straffarbete.

Vid krigsrätten i Boden dömdes John Reinhold Brunström från Malmberget i maj 1910 till två månaders och tjugofyra dagars fängelse.

Den 28 juni 1910 dömdes Gabriel Johansson från Västerås vid Västmanlands regemente till tre månaders straffarbete.

Karl August Schönqvist dömdes i maj 1911 till sex månaders fängelse och i maj 1912 till åtta månaders straffarbete.

Schönqvist har alltså sammanlagt varit dömd till nio månaders och åtta dagars fängelse samt till åtta månaders straffarbete. Över sjutton månaders internering på Långholmen för att han följde sina mänskliga känslor och vägrade låta sig mörda, stjäla och plundra.

De verkliga fredskämparna belönas ej med Nobelpris eller anslag från amerikanska miljonärer; nej, de har alltid och kommer säkerligen ännu en tid framåt att belönas med fängelsestraff.

Tage Hansson från Tomelilla dömdes i slutet av april 1913 till två månaders straffarbete.

I detta sammanhang må ock nämnas tvänne mobiliseringsvägrare, våra kamrater A. V. Nordberg i Vänersborg som för vägran att ha med mordyrket att göra erhöll 3 månaders straffarbete, avtjänade i Mariestads pinoinrättning, samt Thure Lindsäth, som, konsekvent fredsvän, absolut vägrade – trots han skulle vara sjukvårdssoldat – att ikläda sig lumpen och dömdes till 3 månaders straffarbete, vilket straff knappt var slut förr än han på nytt blev hämtad av polis och för fortsatt vägran dömd till 6 månaders straffarbete.

– Så vitt jag kunnat finna har jag nu omnämnt alla de ungsocialister, vilka blivit dömda för värnpliktsvägran. Skulle jag ha gått förbi någon, är jag tacksam för att få meddelande därom.

Sammanlagt har tjugosju ungsocialistiska värnpliktsvägrare blivit dömda till *åttiotvå månaders och tjugoen dagars straffarbete samt till fyrtio månaders och tjugotre dagars fängelse.* Härtill kommer ett par tre hundra dagars arrest. (Straffen för mobiliseringsvägran är som synes ej här medräknade.)

Även om ej resultatet av dessa kamraters vägran blivit så stort som kanske en del av dem hoppats, kan de dock alla med stolthet vara förvissade om att det nu skulle ha sett annorlunda ut i Europa, om alla unga socialister i vår världsdel uppträtt så modigt mot militarismen som dessa trotsiga värnpliktsvägrare.

Axel Holmström.

Det Anarkistiska Biblioteket

Axel Holmström
Axel Holmström om repression mot ungsocialister
1916

https://sovversiva.wordpress.com/2015/01/24/axel-holmstrom-om-repression-mot-ungsocialister/
Tre artiklar av Axel Holmström från tidningen Brand under året 1916 som belyste den pågående repressionen mot de svenska ungsocialisterna.

sv.anarchistlibraries.net